

ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИЙ ФОНД КОЛОМАЦЬКОГО РАЙОНУ ХАРКІВЩИНИ ТА ЙОГО БОТАНІЧНА ЦІННІСТЬ

¹О.В. Філатова, ²І.М. Гайдріх

¹Національний фармацевтичний університет, Харків

²Український науково-дослідний інститут екологічних проблем, Харків

ztaxon@i.ua

Коломацький район розташований на північному заході Харківської області. Це один з найменших районів Харківщини, його площа дорівнює лише 330 км². Близько 67% території розорані і використовуються як сільськогосподарські угіддя. Лише 27% площі вкриті природними та напівприродними рослинними угрупованнями. Понад половина з них широколистяні дубові ліси із дуба звичайного (*Quercus robur* L.), що розташовані на правобережжі та заплавні вільхові ліси із вільхи клейкої (*Alnus glutinosa* L.) у заплаві р. Коломак, яка поділяє район з північного сходу на південний захід майже навпіл. Крім лісів природна рослинність представлена заплавними луками та болотами у заплавах рр.. Коломак і Шляхова і угрупованнями суходільних луків та лучних степів по схилах яружно-балкових систем. Трав'янисті ценози використовуються зазвичай як сіножаті та пасовища.

За геоботанічним районуванням (1977) Коломацький район належить до Європейсько-Сибірської лісостепової області, Східноєвропейської провінції, Середньоросійської лісостепової підпровінції, Харківського округу, Богодухівського геоботанічного району лучних степів байрачних дубових перелісків та дубово-соснових лісів.

Природно-заповідний фонд (ПЗФ) Коломацького району був сформований у 1995 р. До нього входять лише дві території: ботанічний заказник місцевого значення «Гришкове», що створений на площі 30 га поблизу с. Гришкове та ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Гуртовівка» на площі 2 га поблизу однойменного селища.

Заказник «Гришкове» розташований у заплавній терасі р. Коломак на торф'янистих ґрунтах. Рослинний покрив представлений гігрофітними угрупованнями лісових боліт з домінуванням вільхи клейкої (*Alnus glutinosa*), чагарникових боліт з домінуванням верби попелястої (*Salix cinerea* L.) та в. вушкатої (*S. aurita* L.), високотравних боліт з домінуванням очерету звичайного (*Phragmites australis* (Cav.) Trin. ex Steud.), рогузу широколистого (*Typha latifolia* L.), р. вузьколистого (*T. angustifolia* L.), комишу лісового (*Scirpus sylvaticus* L.), ситника розлогого (*Juncus effuses* L.). Значну площу займають заболочені осокові та справжні луки. У складі раритетної флори плодоріжка болотна (*Anacamptis palustris* (Jacq.) R.M. Bateman), що занесена до Червоної книги України (2009) та види рідкісні на території Харківщини (2005): оман високий (*Inula helenium* L.), шолудивник пухнастоколосий (*Pedicularis dasystachys* Schrenk), родовик лікарський (*Sanguisorba officinalis* L.), рутвиця блискуча (*Thalictrum lucidum* L.), валеріана волзька (*Valeriana wolgeinsis* Kazak.), чемериця чорна (*Veratrum nigrum* L.), калина звичайна (*Viburnum opulus* L.).

Ботанічна пам'ятка природи «Гуртовівка» теж представляє азональні гігрофітні угруповання рослин, що властиві для низинного торф'яника. Склад її рідкісної флори дещо подібний до наведеного для «Гришкове». Відмінною окрасою «Гуртовівки» є значна участь у травостані *Anacamptis palustris* та домінування у рослинному покриві релікта льодовикового періоду пухівки піхвової (*Eriophorum vaginatum* L.), що занесена разом з поширеними тут *Inula helenium*, *Pedicularis dasystachys* та *Viburnum opulus* до Червоного списку Харківщини.

Обстеження прилеглих до існуючих об'єктів ПЗФ територій, довели можливість і доцільність розширення їх площі на 204 га за рахунок вільхових лісів і боліт, що розташовані поряд і знаходяться у природному стані.

Треба зазначити, що у Коломацькому районі до складу природно-заповідного фонду не увійшли зональні типи рослинності: байрачні ліси та лучні степи, а площа ПЗФ на сьогодні складає лише 0,1% території району, що не відповідає українським і загальноєвропейським вимогам.